

טיול לפיסגת הספרות

פתיח

בן-נר

הרומן רחבי-היריעה שאותו פירסם הסופר יצחק בן-נר לפני כחודשיים, הינו ההישג הספרותי החשוב ביותר של סופר יליד הארץ. הרומן פרוטוקול* מביא את סיפורו של תא קטן של בולשביקים סיוניים, בחיפה של שנות העשרים. פרוטוקול הוא סיפור רחבי-יריעה, המביא גלריה של רמויות, תנועות בין אירועים היסטוריים מקומיים ועולמיים, מעבר לעיסוק הבולשביקי-טרזקוויסטי, מהווה פרוטוקול סיפור של תא מהפכני קטן, שהוא מעבר לסיפור שאותו מספר בן-נר.

פרוטוקול הוא סיפור של קלוטורופוביה אידיאולוגית, של קבוצת אנשים המתבלטת במיזל של עצמה. הסיפור מתאים לתא האומני של השקיף את אורי צבי גרינברג הימני בשנות השלושים הארבעים, למקמי של שנות החמישים, מצפון של שנות השישים, כך של שנות השבעים — בלא הבל של אידיאולוגיה. הרומן של יצחק בן-נר, מעבר לעיסוקים אלה, הוא גם סיפור של ממש. סיפור של אהבות ובגידות, של נקמות, רציחות ושאר מעשים שבוליה של ההיסטוריה. פרוטוקול הוא החוויה הספרותית המרתקת ביותר שנכתבה עד כה בישראל. חוויה ספרותית מרתקת שכזאת, שמבקרי הספרות והפרופסורים לספרות עדיין לא מצאו את המיבצת שבה ניתן לשבח רומן מעולה זה.

יש בפרוטוקול העוצמה הספרותית של הרומנים של ז'אק-ליון לנין, דוריס לסינג, גורמן מילר וסופרים בעלי-חיבות אחרים.

פרוטוקול

פרוטוקול הוא סיפורת-עלומה, על צוואת האחרונה של מנהיג המהפכה הסובייטית ולאדרימור איליין לנין, צוואה שהעניקה את הבכורה ליהודי לב טרוצקי, על פני הגרוזיני יוסף (שמש העמים ומאור האנושות*)

* יצחק בן-נר - פרוטוקול, הוצאת כתר, 475 עמודים (כריכה רכה).

סטאלין. צוואתו של לנין מתגלגלת בדרך-לא-דרך לקינוח משמים של חלוצים בעמק-יורעאל, ובעזרתה ניתן להציל את טרוצקי מהוצאה-להורג בידי סטאלין. אך בהתאם למסורת הספרותית מתפנחת תעלומת צוואתו של לנין רק כעמודים האחרונים של הספר.

סיפור פרוטוקול נפתח במוות כעמק. אהובתו של המספר מתה (שרידי היחי הנעדרים כמו נוספים ממנה ואובדים על הארץ, בשללית עבודה, ומראה כמראה זקנה...), המספר נוטש את הקיבוץ שם מתה אהובתו, עם בתה הפעוטה כידיו, וכמוהו מחשבת-נקם על חברו הטוב למהפכה מונחם אקרמן, שניהל עימה פרשיית אהבים שכתוצאה ממנה נולדה התינוקת.

כדרכו מתמוטט המספר-המהפכן, ששב זמן קצר לפני כן מהרהרויים, מניסיון לעורר שם מרידה כנגד השלטון הצרפתי. למראה התינוקת להפריח את עמק יורעאל מצייץ המספר בהגיגיו את בחינתו לציונות-החלוצית: "מדריג ביידי יהודית מבקשים הם להקים באן; ממדרים לבנות כמטורפים, עד שתרעם הארץ ויחרב הכל..."

ליד אחד מהישובים שעמק, תל-שמואם, השוכן לשולי מסילת רכבת העמק, מתמוטט המספר. אחרי כמה ימי החלמה במקום הוא משאיר את התינוקת בידי המתיישבים שם. המספר מתחיל לתכנן בראשו את ניקמתו כמנחם אקרמן, המנהיג את אחד מפלגי המפלגה הקומוניסטית, הפלג בעל הנטייה הטרזקוויסטי.

סוף. הוא מגיע לתל-אביב כדי לאתר את אנשי הפלג הגדול יותר של המפלגה, ולנצל את שירותיהם לניקמתו. הרחוב התל-אביבי מתואר על ידו דרך תור לאוכל במיטבח הפועלים: "אני מכיר איש מן העומדים בתור. בכל שבוע מביאות האגודות לחיפה וליופ סטרורים נוספים, מחפשי מזל, ציניסטים, אידיאליסטים, מטורפים, חולמי חלומות, עלובי-נפש; ילדים שברחו מבתי הוריהם. כמזוני, כאשר עלו דילדולי זקן ראשונים בסנטריהם. אבאנמוריסטים רומאנטיים..."

בראש התא הקומוניסטי התל-אביבי שאליו מגיע המספר ניצב אוריה, ולידו משמים

יורעאל וזייסמן האידיאלוג (גם את השגותיו של אחר-העם על הציונות הרוחנית ידע למוטט. סודר הנה, היה קורא לו, בכוח איך-צגה. סותרתה מדבר על שלשת-ינא כעל מרכז רחני עליין ללאום היהודי, שיקום בבוחה של השאיפה היהודית לצדק מוחלט, צדק ללא משרות. והרי האיוולת הנה כבר בהגדרה זו עצמה...").

התא הקומוניסטי מוטרד מהקשרים שבין אקרמן החיפאי לז'נרביילאב במוסקבה, ושאר פעילויות של הפלג הקיצוני. בינתיים, בשלב הדיוק קשריו של המספר עם התא התל-אביבי, הוא מפתח פרשיית אהבים עם חלוצה בשם מיראבל (אני יודע מדוע נתנה את כל להבתה. ואני הרי לא אהבתיה כאשר אהבתי את שתי אהבותי האחרות...").

באחת מפגישות התא התל-אביבי מגלה המספר בגומחה בכית-השימוש תיק ובו פרטיו

(מי שהבין את תיקי, היטיב להגריר בכמה שורות יבשות את מעלותי וחסרונותי. אכן: רגשן, סאטאליסטן, אגרסיבי, אמין וישר. מכל אלה יש בי, וייתכן כי בעוצמת רגשותי עלול אני להחמיא את המטרה. ככתוב, אם כך, מדוע בחרו בי למילחמתם החשאית באקרמן ובחברותו?)

המספר יוצא למשימתו בחיפה, לאותו תא בולשביסטי. כבר בפגישה הראשונה מספר לו אקרמן על הצלחות התא: "היתה גאווה בדבריו ובעיניו על שהצליח לרתום לקבוצתו חבר ערבי. והלא זהו גם רצונה המפורש של החברים בקומאינטרן...". המספר מתאר את 18 חברי התא, ובוחן אידיאולוגית את כל המתרחש

האירגון הקומוניסטי הבינלאומי, שנועד תחת השפעת מוסקבה לחולל מהפכות במדינות המערב.

גיבוריית-עמולה לב טרוצקי ואדולף יוסף סוד. הצוואה שהצילה את טרוצקי

קוסם המילים מכפר יהושוע

פרופי

ריגשו את קהל הקוראים. קובצי סיפוריו הבאים של בן-נר (שראו אור בהוצאת כתר) אחרי הגשם וארץ רחוקה המשיכו את אותה מהפכה בסיפורת הישראלית. למרות שבן-נר הפך לקריא ולנקרא שבין סופרי ישראל, הרי שהביקורת הספרותית עדיין לא ידעה כיצד לאכול את סיפוריו, את רובדי הלשון שאותן חשף בסיפוריו, את עוצמת גיבוריו ואת סדר-העשייה הספרותית שלו.

כאחרונה ראה אור רומן רחבי-יריעה של יצחק בן-נר, תחת הכותרת פרוטוקול. פרוטוקול הפך להישג הספרותי החשוב ביותר של הסיפורת הישראלית. זהו רומן בעל שיעור-קומה עולמי, רומן שניתן לתרגמו לכל לשון, מבלי שיאבד פריט אחד מחשיבותו הספרותית. בפרוטוקול התגלה מעל ומעבר לכל ספק, כי יצחק בן-נר, קוסם-המילים מכפר-יהושוע, הוא הבולט והחשוב כסופרים העבריים.

לגלריית-הדמויות של סיפוריו הקודמים, דרך אלכסנדר הגדול, ניקול, אליקו בדשורשן ואחרים, הצטרפה התמונה הספרותית המעולה ביותר, של ארץ-ישראל בשנות העשרים, שנות החלוצות הגדולה, תמונה, המעלה את דור המייסדים מבעד לעיניה של קבוצה קומניסטי קטנה, ומעורבתה כסיפור מתח קומניסטי בינלאומי.

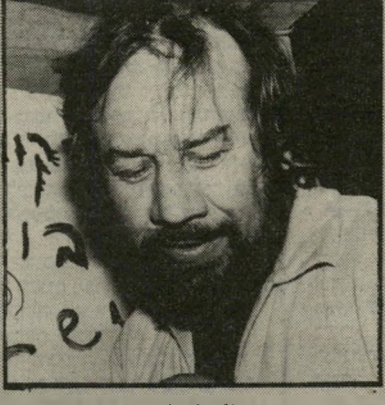
פרוטוקול הוא אות-כבוד לסיפורת הישראלית.

זה יצחק בן-נר שהצליח לפרוץ פריצה ספרותית גדולה, ולהעניק לקורא הספרות העברית אמינות לשונית-תיאורית בסיפוריו. בראשית שנות ה-70 הפכו משום מה, א"כ יהושע ועמוס עוז למנומנטים לאומיים. לתצביר של "מצפון מוסרי", בלא כל פרופורציה לערכם הספרותי הממשי (אם כי לעוז יותר, וליהושע — שהתעסקות הביקורתית בהן היתה מעל ומעבר לערכם הממשי). לעומתם היה יצחק בן-נר בעיני הביקורת וקהל הקוראים, סתם "סופר".

מילחמת יוסהכיפורים עשתה לסיפורת העברית את מה שהיא עשתה לכוב המשמים של תנועת-העבודה. הסיסמות החלולות התחילו להיעלם, המילים הריקניות חדלו לרתק, מילחמת יוסהכיפורים הביאה ליצחק בן-נר את המעמד שלו הוא ראוי — לפחות בעיני קוראי הסיפורת הישראלית ואוהביה (בעוד שמבקרי הספרות ממשיכים לרשרש, לתחקר, לברבר ולהעריץ את הסיפורת של יהושע ועוז). סידרת סיפורים של בן-נר, שראתה אור במוספי התגים של הארץ, הפכה לחוויה תרבותית לאומית, מעבר לתכתיבי הקומיסארים הספרותיים. קובץ-סיפוריו שקיעה כפריית הפך לרב-מכר, ששינה את מינהגי הקריאה וציפיותיו של קורא הסיפורת הישראלית. סוף סוף, נולד סופר ישראלי, הכותב בעברית אפשרית, גם נושאי של בן-נר, שהיו לשד התוויה-ישראלית.

1967. בניגוד לשירה-ההלל הביקורתית שהבתיך בתרים לעוז, חסאה הביקורת לבן-נר, שבסך כל הרצף היסטורי הספרותי, סיפרו חשוב עשרת-מונים מסיפורו של עוז.

בעוד שא"כ יהושע ועמוס עוז התחבטו במציאת נוסחה לשונית-ספרותית, שתאפיין את העברית האת הישראלית, של שנות השישים והשבעים (מבין השניים היה זה רק עמוס עוז, שהצליח בשנים האחרונות לפתור בעייה זו) היה

סופר בן-נר פריצה ספרותית גדולה